

3.12.2018

Tytti Viinikainen, Liikennevirasto

Liikenteen ilmastopolitiikan työryhmä: Käyttäytymismuutokseen vaikuttaminen

1 Informaatio-ohjaus ilmastopolitiikan keinovalikossa

Liikenteen ilmastopolitiikan työryhmän väli- ja loppuraporteissa on kuvattu laajasti politiikkatoimia, joita yhdistelemällä voidaan saavuttaa hiilettömän liikenteen tavoitteet. Mukana on sekä taloudellisia ohjauskeinoja kuten liikenteen hinnoittelu tai verotus; normiohjausta kuten lainsäädäntö tai yhdyskuntarakenteen ohjaus; informaatio-ohjausta kuten markkinointi ja ko-keilut; sopimusohjausta kuten Green Deal -sopimukset; sekä luonnollisesti kestävien kulku- ja kuljetusmuotojen infrastruktuurin ja palveluiden kehittämistä. Tämä lähestymistapa sopii myös ns. smart regulation -ajatteluun: samalla kun yhteiskunnassa puretaan liiallista sääntelyä ja normeja, varmistetaan silti taloudellisen, tiedollisen ja sopimusohjauksen keinoin, että yhteiskunnalliset tavoitteet kuten ilmastomuutoksen hillintä saavutetaan.

Informaatio-ohjaus, käyttäytymistieteellisen tiedon hyödyntäminen ja kuluttajien käyttäytymiseen vaikuttaminen ovat nousseet Suomessa ja muualla aiempaa vahvempaan rooliin eri politiikkasektoreilla. Esimerkiksi terveyden edistämisessä ja liikenneturvallisuustyössä aiheesta on tosin jo ennestäänkin pitkää kokemusta. Liikenteen ilmastopolitiikan yksi keskeisistä keinoista on vaikuttaa liikenteen kysyntään varsinkin henkilöliikenteessä, ja merkittävä henkilöautosuoritteiden vähentyminen vaatii myös ihmisten rutiininomaisten liikkumistapojen muuttumista kestävämpään suuntaan.

Tässä muistiossa kuvataan informaatio-ohjausta kestävästä liikkumisesta edistämisessä. On kuitenkin huomioitava, että eri ohjauskeinot tukevat ja usein myös edellyttävät toisiaan. Pelkät informaatio-ohjauksen keinot eivät yksinään riitä, mutta niillä voidaan

- *kannustaa ja ohjata* liikkujia hyödyntämään kestävien liikennemuotojen infrastruktuuria ja palveluita; *tehostaa* infrastruktuurin käyttöä;
- *edistää ja nopeuttaa* uudenlaisten *liikkumispalveluiden* käyttöönottoa ja maantieteellistä laajenemista;
- parantaa taloudellisen ja normiohjauksen *hyväksyttävyyttä* ja muokata *asenneilmapiiriä* niitä suosivaksi.

Lähde: Oulun seudun liikennejärjestelmäsuunnitelma 2030

3.12.2018

2 Mitä on tehty liikennesektorilla

Kestäviin kulkumuotovalintoihin vaikuttamista informaatio-ohjauksen keinoin (viestintä, markkinointi, kokeilut, palkitseminen, liikkumissuunnittelu, palvelukehitys jne.) on Suomessa ja Euroopassa kutsuttu muun muassa termillä liikkumisen ohjaus, engl. Mobility Management. Useissa Euroopan maissa kokemuksia tästä työstä on kertynyt jo kahden vuosikymmenen ajan, ja samalla tietous vaikuttamiskeinoista on kumuloitunut.

Suomessa vastaavaa työtä on tehty paikallistasolla erityisesti vuodesta 2012 alkaen, kun kunnat ja seudut ovat voineet hakea liikkumisen ohjauksen valtionavustusta. Tavoitteena on ollut saada aikaan pysyvää liikkumisen ohjauksen toimintaa paikallistasolle, ja muutama seututason toimija tekeekin tätä työtä aktiivisesti, esim. Valonia (Turku) ja Helsingin Seudun Liikenne. Kuntien ja seutujen lisäksi on pyritty vaikuttamaan liikkumistarvetta synnyttäviin tahoihin kuten esim. työpaikkoihin, kouluihin, vapaa-ajan kohteisiin tai kiinteistöalaa, jotka voivat tehdä kestävän liikkumisen informaatio-ohjausta työntekijöille, asiakkaille tai asukkaille.

3 Mitä tiedetään vaikuttavuudesta

Tutkimusten mukaan suurimmat vaikutukset on saatu aikaan työpaikkojen tekemällä liikkumisen ohjauksella, ja niissä erityisesti projekteissa, joissa on yhdistetty useita toimenpiteitä. Työnantajavetoisilla ohjelmilla on myös usein mahdollisuus pidempään aikajänteeseen kuin julkisilla, melko lyhyillä kampanjoilla. Myös kokeiluilla ja valmennuksilla on saavutettu hyviä tuloksia. Joukkoliikenteen kokeilujaksoja tarjoavat projektit ovat myös olleet vaikuttavia. Lisäksi toimet, joilla vaikutetaan kohderyhmään jonkinlaisessa muutostilanteessa (muutto, toimipaikan sijainnin muutos) ovat vaikuttavia.

Myös seuraavia havaintoja on tehty vaikuttavuudesta:

- Vaikuttavinta on käyttää ns. "kovia" ja "pehmeitä" keinoja yhdessä, esim. markkinointi yhdistettynä infrastruktuurin parannuksiin.
- Vaikuttavuutta edistää, että käyttäjät saavat aivan konkreettisesti kokeilla uusia liikkumistapoja (esim. sähköpyörän testaus, ilmainen kokeilujakso joukkoliikenteeseen, uudet palvelut).
- Käyttäjät osallistavat keinot ovat tehokkaimpia.
- Kohderyhmien tunnistaminen ja segmentointi sekä keinojen ja viestien kohdistaminen tarkoin kullekin ryhmälle on olennaista.
- Markkinoinnissa on tehokasta hyödyntää (vertais)ryhmiä, muiden kokemuksia, "vertailua naapuriin" joko sosiaalisen median tai fyysisten yhteisöjen kautta.

3.12.2018

- Yleensä ihmiset tekevät kestäviä liikkumisvalintoja silloin kun kestävien kulkumuotojen käyttö on edullista, helppoa ja sujuvaa – esim. ympäristöasenteet eivät itsessään toimi motivaattorina. Nykyisin myös terveys on nostanut päätään syynä valita kävely tai pyöräily.
- Liikkumiskäyttäytymistä muuttavilla toimilla on todettu korkeita hyöty-kustannussuhteita (toimesta ja laskentatavasta riippuen esim. 2:1, 4:1, 13:1, 30:1).
- Käyttäytymismuutokseen liittyviä toimia voidaan edullisuutensa vuoksi yleensä toteuttaa nopeammin kuin infrastruktuuritoimia.
- Uusimpia, toimivaksi todettuja markkinoinnin ja kampanjoinnin keinoja ovat pelillistäminen ja kilpailut, eritoten mobiilitoteutuksina ja esim. yhdistettynä liikkumisen seurantaan, sekä lisäksi henkilökohtainen neuvonta.
- Ns. valintamuotoilu (Suomessa on käytetty myös englanninkielistä termiä nudging), joka on eräs käyttäytymistaloustieteen sovellus, tarjoaa vaikuttavia psykologisia keinoja kestäväen liikkumisen markkinointiin (myös esim. autonvalintatilanteet).

	Henkilöautoilun osuuden vähentymä (prosenttisyyskoko)	Muut vaikutukset, jos henkilöautoilun osuuden muutosta ei tutkittu
Liikkumisen ohjaus organisaatioissa		
Työpaikkojen liikkumisen ohjaus (ei rajoituksia pysäköintiin)	2 - 34 %	
Työpaikkojen liikkumisen ohjaus (myös rajoituksia pysäköintiin)	4 - 38 %	
Koulujen liikkumisen ohjaus	1 - 22 %	
Kävelevät ja pyöräilevät koulubussit	2 - 13 %	
Kampanjat, kokeilut ja valmennukset		
Liikennekäärmä	1 - 28 %	
Autoilijoiden kannustaminen joukkoliikenteen käyttöön	15 - 50 %	
Autoilijoiden kannustaminen kävelyyn	11 %	
Autoilijoiden kannustaminen pyöräilyyn	-	30 - 60 % enemmän pyöräilyä
Viestintä ja neuvonta		
Kotitalouksiin kohdennettu suoramarkkinointi	1 - 11 %	
Henkilökohtainen neuvonta	35 %	
Uusien asukkaiden neuvonta	3 %	
Yleisötapahtumien liikkumisen ohjaus	-	8 - 25 % vähemmän henkilöautoilua
Liikkumisen ohjaus tiehankkeen yhteydessä	3 - 4 %	
Markkinointi joukkoliikenteen infrastruktuurin kehittämisen yhteydessä	2 - 6 %	
Liikkumisen palvelut ja asiakasihtöinen informaatio		
Liikkumisen uudet palvelut	4 - 7 %	
Kestävän liikkumisen asiakasihtöinen informaatio	1 - 11 %	
Laajemmat		
Laajemmat seudulliset hankkeet	2 - 19 %	

Lähde: Liikkumisen ohjauksen keinojen vaikutukset kulkutapaan, Liikennevirasto 2016

Eräs eurooppalainen esimerkki kysyntään vaikuttamisen ottamisesta mukaan liikennepolitiikkaan on Alankomaiden Beter Benutten -ohjelma (<https://www.beterbenutten.nl/en>), jossa parannettiin 12 kaupunkiseudun saavutettavuutta yhdistäen monen tyyppisiä toimenpiteitä. Erityisesti keski-tyttiin liikenneverkon käytön ohjaukseen ja siihen liittyen myös käyttäytymismuutokseen. Ohjelma toteutettiin ja rahoitettiin yhdessä valtion, kaupunkien ja (työnantaja)yritysten kesken. Kullakin seudulla vaikutettiin sekä tarjontaan että kysyntään: mukana oli infrastruktuurin parantamista, palvelujen kehittämistä, älyliikenteen keinoja sekä liikkumisen ohjausta. Seudullisella päästiin jopa 3 - 4 prosentin päästövähennyksiin, ja kustannustehokkaimpia toimia olivat liikenteen ohjaus, liikkumisen ohjaus sekä joukkoliikennepalvelujen ja liityntäpysäköinnin parantaminen.

3.12.2018

4 Mahdollisia tulevaisuuden suuntia

Käyttäjäymmärrys palveluiden ja informaatio-ohjauksen perustana

Liikenteen ilmastotavoitteiden saavuttaminen edellyttää, että eri liikenne-
muotojen ja -palveluiden kokonaisuudesta muodostuu tarpeeksi monille
kuluttajille helppo, toimiva ja edullinen vaihtoehto yksityisautoilulle - ainakin
osalle matkoista. Uusien liikkumispalveluiden yleistymisen ja sitä kautta
niiden ilmastovaikuttavuuden avainkysymyksiä on kuluttajakysyntä. Lisäksi
kysynnän tulisi korvata nimenomaan henkilöautoilua eikä esim. joukkoliik-
kennettä tai pyöräilyä. Palveluiden kuluttajakysynnän ymmärtämiseksi tar-
vitaankin kasvavassa määrin käyttäjäymmärrystä ja -tutkimusta sekä käyt-
täjäosallistumista. Tätä tietoutta on mahdollista kasvattaa esimerkiksi julki-
sen sektorin, palveluntuottajien ja käyttäjien yhteistyönä.

Liikenteen ja muiden sektoreiden rajat ylittävä yhteistyö

Liikenteen kysyntään vaikuttaminen on tehokasta, kun sitä toteutetaan
siellä missä liikkumistarve syntyy ja missä liikkujiin voidaan suoraan vaikut-
taa. Tämä tuo yhteistyön piiriin toimijoita liikennesektorin ulkopuolelta: yksi-
tyiset ja julkiset työpaikat, kaupan ala, julkiset ja vapaa-ajan palvelut, ter-
veyssektori, matkailu, kiinteistöt ja rakentaminen, autokauppa. Eräs tapa
osallistaa näitä toimijoita liikenteen ilmastopolitiikkaan ovat vapaaehtoiset
sopimukset. Myös eri tasoiseen suunnitteluun tarvitaan laajaa toimijajouk-
koa mukaan.

5 Lisätiedon lähteitä ja esimerkkejä

<https://kokeilevasuomi.fi/blogi/-/blogs/kayttaytymistieteet-ja-kenttakokeet-nos-teessa-valtionhallinnossa>

<https://www.sitra.fi/julkaisut/shift/>

<https://elamasimoottori.fi/>

<https://www.fiksustitoihin.fi/>

<http://www.doria.fi/handle/10024/123600>

https://julkaisut.liikennevirasto.fi/pdf8/raportti_2018_tyontekijakysely_web.pdf

http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/163693/lts_2018-54_liikkumisen_ohjauksen_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y

<https://empowertoolkit.eu/>

<http://uutiskirje.valonia.fi/archive/show/2672467>

https://www.motiva.fi/files/14413/lisalmi_ja_Yla-Savo_liikkuvat_viksusti_esitely.pdf

https://www.motiva.fi/files/14397/lmatran_kestavan_liikkumisen_onnistumissuunnitelman_esitteet.pdf

https://www.motiva.fi/files/14655/Liikkumisen_ohjaus_rakentamisen_aikana_merkittävissä_kaupunkikehitys- ja_liikennehankkeissa.pdf

https://www.motiva.fi/files/12373/Jyvaskyla_Fiksusti_liikkeella.pdf